

Зоран Јерemiћ

МЕЋУ ЈАВОМ И МЕД СНОМ

Миленко Пајић: *Женидба и агонија*, Просвета, Београд, 1997

Почетком осамдесетих година приповедач Миленко Пајић (1950) објавио је своју прву књигу, збирку кратких прича *Једносйавни догађаји* (1982). Већ тада представљао је један од апартних гласова младе српске прозе, која ће, недуго затим, прераси у магистралну развојну линију савремене српске књижевности, теоријски чврсто утемељене (Александар Јерков, Михајло Пантић ...), а у облику конструктивног настављања писаца старије генерације (Данило Киш, Борислав Пекић, Милорад Павић ...).

У поменутом контексту, Пајић је са свешћу о битним карактеристикама приповедачких поступака писаца, условно речено, своје генерације (од Д. Албахарија и С. Басаре до Н. Митровића и В. Пиштала ...) већ другом збирком прича *Нове биографије* (1987) назначио низ тематских интересовања које ће се разнородним средствима свог ауторског писма надовезивати и усложњавати у свакој од наредних књига. Снови, биографије, те местимично наглашен метапрозни дискурс, јесу, у најкраћем, опсесивни тематски круг Пајићеве прозе. Роман фрагментарне структуре *Пуш у Вавилон* (1992), реализован у дослуху са Борхесовом пројекцијом бесконачне библиотеке, представљаће само привидан искорак из пишчевог тематског окриља, коме се већ у наредним прозама *Приче од љрозирног ваздуха* (1994) и *Умешник у сјавању* (1994) успешно враћа.

Завршни део романескне трилогије о родоначелнику модерног српског песништва Лази Костићу и његовим позним љубавним јадима, *Женидба и агонија*, јесте нека врста суме приповедачког искуства и приповедачке технике Миленка Пајића. Прве две књиге нашле су место у истим кори-

цама (*Причине и Друга књига њричине*, 1995) и репрезентовале су до крајњих ауторских могућности развијену идеју о интегралној личности зачету *Новим биографијама*. *Забуне, контроверзни и кривошворени подаци, више верзија истих епизода, двојници, огледала, лавиринти, слушања Мајсторове њрисујности, нагласак на изојаченостима, њприродан и њрверзан однос њрема ближњима, њвратна сѡрега са сѡисом у настѡјању, циѡаѡи, циѡаѡи – дословни, ѡрерађени, измењени, измишљени – магична стварности, фанѡасѡични догађаји, фанѡасѡичне машине и живоѡиње ... То би, углавном, био ѡај скромни сѡисак симбола, литерарних и композиционих инструменѡа, алегорѡја и узмицања ѡред истином, којима сам се ѡриѡисању ове књиге најчешће служио*. Овој аутопоетичкој игри детекције из епиплога *Нових биографија* нема се шта ни додати ни одузети ни када је последњи роман из Пајићеве *лучанске миксѡуре ѡексѡова и жанрова* у питању. Наиме, из књиге у књигу Пајић је усавршавао приповедачки концепт, али је ефекат онеобичавања и очуђења бивао тим успешнији уколико је тематско средиште било сведеније. То је, несумњиво, случај и са новим Пајићевим романом, који и поред великог броја наративних нивоа, чини најцеловитије и најзрелије дело у његовом досадашњем прозном опусу.

Сасвим је јасно да Пајићева намера није била да напише стандардну романсирану биографију творца антологијске песме „*Santa Maria della Salute*”. Држећи се обимног фактографског материјала само у оној мери у којој историјске и књижевноисторијске чињенице кореспондирају са начелом интегралности и имагинативности његовог рукописа, Пајић од једне болне епизоде с краја живота великог песника гради динамичну и заводљиву литерарну игру чије могућности сежу до вишезначне пустоловине духа. Тако ће неостварена љубав великог песника са госпођицом Ленком Дунђерски, његовом (тачније: пишчевом) сновиђајном Ленором и супругом Јулијом постати главни мотивациони покретач низа што стварних што измишљених догађаја, који ће се у концентричним наративним круговима ширити у тешко предвидљивим правцима: од, рецимо, свадбеног јеловника описаног са раблеовском акрибијом до Пантеона бесмртних љубавника у коме се дугачком списку митолошких, књижевних и историјских љубавника додају имена Леноре и Лазара.

Прозна трилогија Миленка Пајића готово да ниједан познат детаљ из Костићевог живота и дела не изоставља, а да, истовремено, тај живот и то дело не подлежу поетичкој трансформацији у причу са зачуђујуће великим бројем значења, алузија, реминисценција, смерова који јој дају садржинску покретљивост и свежину. Промичу у Пајићевој *костѡиѡјади*, у вртлогу Ероса и Танатоса, Коста Руварац, бољеиви Змај Јовановић, кнез Михаило Обреновић, Корнелије Станковић, пријатељи и непријатељи, уредници, преводиоци, издавачи, читаоци, тумачи, богови, снови, али, као сасвим равноправни ликови из сенке, и Сиже, Легенда, Жанр, Мотив, Фарса, у *мисѡији* која има за циљ поништење свих литерарних закона који су на снази. На симболичкој равни, јунак *Жетидбе и агонѡје* представљен је као окисли, уврнути, пусти, ушкопљени, пурпурни архипѡтао, као сасвим оригинални и фаптастични близанац манитог Лазе.

Ваља напоменути да Пајић Костићеву судбину смешта у контекст који је добрим делом заснован на домаћој и страниој књижевној традицији са зналачки оправданим сродством. Такав поетички родослов сеже до грчких трагичара преко Раблеа, Лоренса Стерна, Сервантеса, Гетеа, па све до наше народне поезије, Венцловића, Стерије, Црњанског, Винавера ... Међу-

тим, и поред намере да избегне фабулирање, линеарни и лако предвидљиви ток класичног начина приповедања, за *црвену ниш* Пајићевог романа можемо – не без бојазни да поједноставимо његову конститутивну грађу, са свим естетски релевантним чиниоцима, какви су језичка перфекција, темпорална и ритмичка уравнотеженост, метафизичност – узети насушну, првотну потребу за идеалом лепоте, архетипске потраге за невиношћу која извире из *романтичарске* природе самог Костића и, дакако, друштвеног и националног окружја доба у коме је живео и стварао.

Варирамо ли ону познату Жидову дневничку забелешку да је уметничко дело идеја доведена до претераности, може се рећи да је Пајићева непрестана потреба за преобличавањем, свежином нових формалних система и мистификација, последица једне битно другачије позиције (постмодерног) писца на концу овога века. *Признајем да није лако писати за читаоце који су прошли ситио и решетио, који су већ давно видели а и доживели све што се може замислити или сањати, ја и много више од тога. Како писати за унезверене, избезумљене читаоце с краја XX века? Шта преостaje писцу који пред собом има тако захтевне, ексцентричне, сурове читаоце?* Додајмо овој исповедној Пајићевој мисли да се одговор крије управо у роману *Женидба и агонија*, који је у протеклој години са романима Горана Петровића и Светислава Басаре представљао сам врх домаће књижевне продукције.

У времену у коме речници отварају светове, граматике формирају односе између бића, дискурси управљају пољима збиље (П. Слотердајк) ваља се уписати на листу Пајићевих читалаца коју ћете пронаћи у завршници његовог романа. Тиме не само што ћете постати део једног одабраног братства, већ ћете се од свакодневних духовних зала бранити ослушкивањем једне заборављене песме вешца и пророка Антонена Артоа:

*Вичем у сну,
али знам да сањам,
и с ОБЕ СТРАНЕ СНА
ушћоличујем своју вољу.*